

Universitatea Babeș-Bolyai
Facultatea de Sociologie și Asistență Socială
Școala Doctorală Sociologie

REZUMAT TEZĂ DOCTORAT

**Desistarea din comportamentul infracțional. Probațiunea ca agent de
susținere a eforturilor de desistare**

Coordonator științific: Prof. univ. dr. Livia Popescu

Student doctorand: Maria Cristina Gheorghe

Cluj-Napoca, 2018

Cuprins

Introducere	4
1. Definirea desistării. Probleme și diferențe în înțelegerea fenomenului.....	4
2. Perspective teoretice asupra fenomenului desistării.....	8
3. Recidiva și explicații ale reiterării comportamentului infracțional	24
4. Pedeapsa	32
5. Probațiunea – sistem actual de sancționare a persoanelor care au săvârșit infracțiuni	47
5.1. Evoluția practicii de probațiune în reabilitarea infractorilor	47
5.2. Conceptul de reabilitare	56
5.3. Reabilitarea azi	71
5.4. Probațiunea în România	73
6. Rolul probațiunii în desistare.....	94
6.1. Modele actuale de reabilitare a infractorilor	94
6.2. Dinspre teorie înspre practica de probațiune.....	109
6.2.2. Dimensiuni abordate în practica reabilitativă	122
7. Metodologia cercetării	133
7.1. Obiectivele cercetării.....	133
7.2. Operaționalizarea conceptului de desistare	134
7.3. Designul cercetării.....	135
7.4. Eșantionarea participanților la studiu și colectarea datelor	138
7.5. Analiza datelor	143
7.5.1. Cercetarea cantitativă.....	143
7.5.2. Cercetarea calitativă.....	165
7.6. Concluzii generale și limitele cercetării	197
8. Bibliografie.....	208

9. Anexe..... 225

Cuvinte cheie: desistare, recidivă, reabilitare, sociologia pedepsei, probațiune

Din cele mai cele mai vechi timpuri, preocuparea teoretică față de problematica infracționalității s-a manifestat cu preponderență față de geneza criminalității, teoreticienii fiind focusați să înțeleagă și să explice factorii și mecanismele implicate în apariția actului infracțional, iar aspectele legate de terminarea activității infracționale au fost ignorate. Totuși, puteam spune cu tărie că, în ultimele două decenii, anumiți cercetători au schimbat centrul de interes teoretic de la determinarea cauzelor criminalității asupra identificării elementelor care conduc înspre oprirea sau abandonarea conduitei infracționale (Maruna, 1999, Laub & Sampson, 2001 etc.). Urmare a noii orientări, s-a conturat o vastă literatură dedicată problematicii renunțării la conduita ilicită, denumită desistare infracțională.

Interesul pentru fenomenul desistării infracționale, și anume asupra modului în care persoanele abandonează comportamentele infracționale și adoptă o conduită aliniată normelor legale, a pornit urmare a activității mele profesionale în sistemul de probațiune. Instituția probațiunii este un sistem alternativ închisorii, pentru sancționarea persoanelor care au săvârșit infracțiuni, având ca obiective principale reabilitarea socială a infractorilor, diminuarea riscului de săvârșire de noi infracțiuni și creșterea gradului de siguranță în comunitate. Într-un mod sintetic putem afirma astfel că promovarea și susținerea desistării infracționale este unul dintre obiectivele implicite ale sistemului de probațiune. Așadar, prin investigarea elementelor care se asociază desistării și contribuie la susținerea eforturilor de desistare ale acestei categorii de persoane, s-a urmărit identificarea acelor modele de abordare a persoanelor care au comis fapte penale care au probabilitatea de eficiență cea mai ridicată, pentru atingerea scopului general al probațiunii.

Capitolul 1 al lucrării de față, realizează o incursiune în literatura de specialitate și prezintă modului în care este definit conceptul de desistare infracțională, punctând viziunile diferite elaborate de cercetători asupra fenomenului investigat. În ciuda interesului crescut asupra desistării, asupra modului în care aceasta se produce și asupra elementelor facilitatoare ei, și a tendinței inițiale de a aprecia că semnificația acestui proces nu ridică problematizări, fiind pur și simplu înțeles ca un moment al finalizării carierei de infractor, conceptul de desistare se confruntă cu o lipsă de unitate în privința modalității în care este conceptualizat. Scanarea literaturii relevă existența a două mari perspective în înțelegerea desistării, aceasta fiind reprezentată fie ca un eveniment static (Farall & Bowling, 1999), fie ca un proces (Bushway et al, 2001). Conceptualizarea desistării ca eveniment static consideră că terminarea carierei de

infractor implică existența unui anumit moment care marchează temporal și simbolic desistarea (Farall & Bowling, 1999). Această perspectivă, oarecum simplistă, a generat multiple critici, principala fiind aceea că desistarea nu se produce în mod abrupt, ca ruptură în biografia individului, ci este un demers de durată, caracterizat de perioade succesive de activitate și pasivitate infrațională, până la terminarea ei definitivă (Laub & Sampson, 2001). O altă critică vizează faptul că desistarea este definită doar din exterior, în funcție de un criteriu obiectiv (ex. ultimul act infrațional stabilit de către cercetător sau înregistrat în documente oficiale), ignorându-se aspectele de natură subiectivă ce țin de actorul social care implică deciziile, planurile și eforturile depuse de acesta în vederea schimbării propriului comportament (Maruna, 2004). Pentru a depăși aceste limite s-a trecut la adoptarea unei definiții a desistării ca un proces (Bushway et. al, 2001), înțelegând prin aceasta un demers mai îndelungat, care nu este strict identificabil și delimitat în timp. În noua perspectivă de abordare a desistării se pune în principal problema duratei perioadei de abținere infrațională pentru ca desistarea să fie considerată un obiectiv atins. Însă nici această abordare de tip proces a definiției statice a desistării nu este lipsită de dificultăți, cercetătorii stabilind unități de măsură diferite în funcție de care au apreciat desistarea ca fapt împlinit (LeBel et. al, 2002; Farrington, 1994). Pentru surmontarea criticilor și dificultăților în demersul de definire a desistării, Maruna et. al. (2004) se folosește de distincția realizată de fondatorul teoriei etichetării E. Lemert (Macionis, 2008) între devianța primară (violarea inițială a normelor sociale, indiferent de cauza sau modului care îl determină pe individ să o facă) și secundară (cauza comportamentului deviant este însăși etichetarea, în urma internalizării identității de deviant/infractor prescrise de etichetă). Raportându-se la această diferențiere, Maruna et. al. (2004) delimitează fenomenul desistării în două etape: desistare primară vs. Secundară, desistarea primară fiind înțeleasă ca acea perioadă în care individul ia o pauză în cariera infrațională, indiferent de motivul acestei întreruperi, iar ulterior va reveni la vechile tipare comportamentale, iar în cazul desistării secundare ceea ce apare nou este schimbarea identitară (modificări structurale în schema sa cognitivă, atitudinală, valorică etc.), pe lângă faptul că individul a renunțat la ideea continuării conduitei infraționale (p.19). Concluzionând, se poate observa cum plusul adus de Maruna et. al (2004), prin etapizarea evoluției individului, în cadrul procesului desistării, până la momentul abandonării carierei de infractor, oferă o clarificare importantă pentru înțelegerea fenomenului. Consider că această conceptualizare a desistării ca un demers care se derulează pe o perioadă mai îndelungată de

timp (implicând momente de activitate și pasivitate în sfera comportamentelor ilicite) și presupune modificări de structură internă a persoanei (convingeri, atitudini, interese, valori etc.) este o perspectivă mult mai complexă de definire a procesului de desistare.

Capitolul 2 a tezei prezintă principalele perspective asupra problematicii desistării infracționale (ontogenetică, sociogenică, a agentivității), care contribuie fundamental la clarificarea și înțelegerea acestui fenomen. Perspectiva ontogenetică reprezintă cea mai simplistă modalitate de explicare a desistării, folosind variabila vârstă ca element central care influențează comportamentul infracțional (Wilson and Herrnstein, 1985). Paradigma sociogenică pune accent importanța factorilor sociali în modularea și favorizarea desistării, subliniind maniera în care evenimente biografice de ordin social pot contribui la schimbarea comportamentală (Farrington, 1992; Pezzin, 1995). Perspectiva agentivității (Paternoster and Bushway, 2009; Vaughn, 2007, LeBel, Burnett, Maruna & Bushway, 2008) esențializează motivația ca fiind principalul imbold pentru schimbare, oferindu-i de asemenea centralitatea în coordonarea comportamentelor umane. În această viziune, voința și alegerea rațională sunt aspecte generatoare ale desistării infracționale. Totuși, aceste perspective în conceptualizarea și explicarea desistării nu se exclud reciproc, iar fiecare abordare menționată își are propriile puncte tari și curențe, motiv pentru care o înțelegere de profunzime a desistării ar trebui să valorifice componentele fiecăreia, utilizând elementele lor pentru o teorie cuprinzătoare.

Deoarece descoperirea cauzelor pentru care anumite persoane continuă să săvârșească infracțiuni este un aspect complementar înțelegerii fenomenului desistării, capitolul 3 efectuează o analiză a recidivei și a explicațiilor reiterării comportamentului infracțional. Explorarea literaturii pe tematica recidivei duce la concluzia că se poate departaja între două mari tendințe explicative ale acestui fenomen, bazate fie pe identificarea unor tipuri de infractori (T. E. Moffit, 1993), fie pe factori de risc (Gendreau, Little și Goggin, 1996). În ciuda acestei departajări, ambele modalități explicative conțin informații relevante, care contribuie la îmbunătățirea activității derulate de către agenții de resocializare. Referitor la explicațiile bazate pe discriminarea între posibile tipuri de infractori, o teorie pertinentă este avansată de T. E. Moffit (1993), care descrie diferențele existente între ceea ce ea numește „infractorii de adolescență” (Adolescence-Limited sau AL) și „infractorii de carieră” (life-course-persistent sau LCP), fundamentându-și concluziile pe rezultatele numeroaselor studii efectuate în domeniul psihologiei, biologiei, criminalității etc. Rezumând teoria autorului menționat, tipul

„infractorului de carieră” caracterizează acel individ care va persista în conduita infracțională de-a lungul vieții, cu toate că materializarea efectivă a comportamentelor antisociale adoptate va fi diferită, în sensul nerespectării legii penale (Moffitt, 1993, p. 25). Factorii care contribuie la formarea acestui tip de infractor sunt: deficitul neuropsihologice, mediul sau impedimentele structurale în fața schimbării și procesul de dezvoltare a persoanei (Paulhus & Martin, 1986; E. Kandel & Mednick, 1991; Needleman & Beringer, 1981; Tarter, Hegedus, Winsten, & Alterman, 1984 etc.). În privința intervențiilor oportune pentru a gestiona acest tip de infractor, Moffitt (1993, p. 26) sugerează că orice strategie ar reprezenta mai degrabă o posibilitate infracțională pentru acest tip de individ, decât un suport către desistare. Mai exact, un loc de muncă ar putea reprezenta o oportunitate pentru furt, implicarea într-o relație o oportunitate pentru violență domestică, participarea la un program de consiliere de grup o oportunitate de a obține noi abilități infracționale etc. Așadar, predicțiile cu privire la evoluția acestui tip de infractor este sumbră, care are ca efect inhibarea entuziasmului agenților de resocializare în privința implicării lor în generarea și susținerea procesului de desistare a „infractorilor de carieră”. Situația este distinctă în ceea ce privește categoria „infractorului de adolescență”, în acest caz fiind portretizat un infractor pragmatic, interesat să își atingă obiectivele indiferent de canalele utilizate, care va valorifica experiența „infractorului de carieră” în materie de strategii infracționale. Totuși, cariera sa de infractor este una de scurtă durată, limitată în special la acei ani ai adolescenței în care decalajul dintre maturitatea biologică și socială este cel mai evidențiat, și trecerea la convenționalitate va fi efectuată pe fondul conștientizării riscurilor implicate de conduita sa și ca urmare a capacității de accesare a resurselor și oportunităților potrivite.

O viziune distinctă asupra cauzalității și modalității în care anumiți indivizi continuă traseul infracțional este reprezentată de perspectiva factorilor de risc. Din acest punct de vedere există o serie de factori care corelează puternic cu riscul de recidivă, iar identificarea acurată și timpurie a acestora reprezintă un aspect primordial în privința elaborării de programe de intervenție individualizate pe situația fiecărui individ în parte. În urma unei meta-analize asupra rezultatelor obținute de un număr de 131 studii, întreprinse între anii 1970-1994, care investigau factori asociați cu recidiva, Gendreau, Little și Goggin (1996) au clasificat acești factori în 17 teme de interes, a căror relevanță predictivă cu privire la recidivă a fost evaluată ulterior. În analiza lor, autorii s-a folosit de diferențierea efectuată de către Andrews și Bonta (1994, apud Gendreau, Little and Goggin, 1996), între factorii statici și dinamici care pot avea influență și pe

baza cărora se pot face predicții cu privire la conduita ulterioară a indivizilor. Conform concluziilor trase de autori cei mai relevanți predictorii ai comportamentului infracțional viitor sunt nevoile criminogene și trecutul infracțional. La aceștia se mai adaugă, în ordinea importanței lor: vârsta, anturajul, factorii familiali (incluzând istoricul infracțional membrilor familiei, strategiile educaționale utilizate de părinți și structura familiei), gender-ul, reușitele sociale și consumul de substanțe. Cei mai slabi predictorii ai recidivei par a fi distresul personal, inteligența și statutul socio-economic al părinților. Rezultate similare cu privire la factorii care contribuie la estimarea riscului de recidivă au fost obținute de Andrews și Bonta (2010b). Aceștia subliniază că atitudinile antisociale, anturajul antisocial, istoricul comportamental antisocial și personalitatea antisocială sunt variabilele centrale care corelează cu recidiva, iar alți factori semnificativi, dar moderați ca intensitate, sunt: circumstanțele familiale problematice (lipsa afecțiunii, supraveghere deficitară, neglijare sau abuz), circumstanțele problematice în plan educațional sau lucrativ (nivel educațional scăzut, instabilitate lucrativă), modalitățile problematice/non-constructive de petrecere a timpului liber și consumul de substanțe. Având în vedere că programele de intervenție, interesate de reducerea riscului de recidivă, de facilitare a procesului de desistare și de creștere a șanselor de reintegrare în comunitate a persoanelor care au comis infracțiuni, pleacă de la identificarea factorilor de risc, cunoașterea specifică a rezultatelor studiilor asupra predictorilor recidivei nu este un aspect redundant pentru personalul interesat de reabilitarea infractorilor, motiv pentru care analiza lor a reprezentat un punct de interes al acestei lucrări.

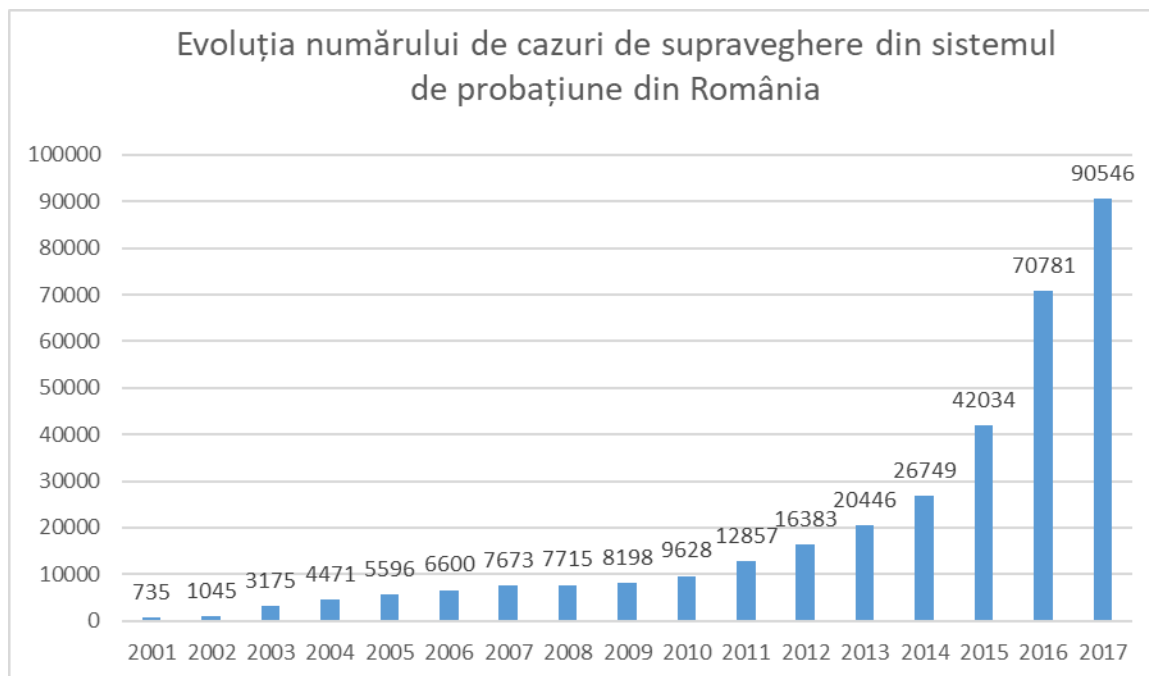
Capitolul 4 a tezei, prezintă o expunere a noțiunii de pedeapsă din perspectivă penologică și sociologică. Urmare a faptului că reacția societală la adresa infracționalității se traduce prin pedeapsă, adică comportamentului de nerespectare a legii i se răspunde prin sancțiuni, relația de cauzalitate dintre cele două este simplă și rațională. Din acest motiv interogații precum ce este pedeapsa, de ce se aplică ea într-o formă sau alta, cum se justifică și care este rolul ei sunt aspecte care ne-au ghidat demersul de cercetare. Perspectiva sociologică încearcă să depășească limitările celorlalte științe (filozofie, drept, criminologie etc.) care se preocupă de studierea pedepsei, prin considerarea implicațiilor sociale ale acestui fenomen. Fără a-și reduce investigația doar la modul în care pedeapsa contribuie la controlul infracționalității, abordarea sociologică se preocupă de studierea efectelor pe care aceasta le are asupra societății în general. Deoarece pedeapsa este văzută ca o instituție socială, sociologia adoptă o poziționare exterioară

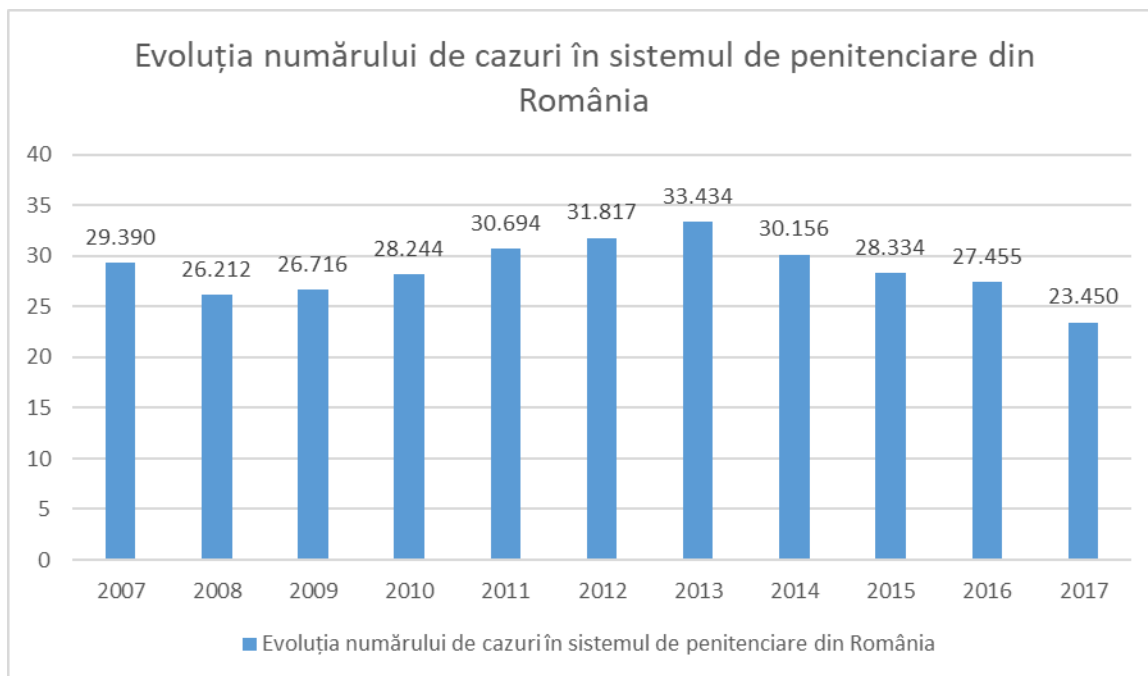
de analiză, prin ochii societății, focalizându-se pe identificarea fundațiilor sociale ale pedepsei, pe consecințele sociale și semnificațiile culturale ale aplicării diferitelor tipuri de sancțiuni. Pe lângă discursul teoretic, sociologia punctează și aspecte de natură practică în ceea ce privește aplicarea sancțiunilor, prin identificarea modului în care sistemul penal operează în societatea modernă, putând astfel contribui la setarea unor așteptări mai realiste a politicilor publice și la identificarea unor modalități mai adecvate de a le pune în aplicare. În mod specific, perspectiva sociologică urmărește să înțeleagă cum iau naștere formele specifice de sancționare a indivizilor, care sunt funcțiile sociale ale pedepsei, cum relaționează instituțiile penale între ele, dar și cu alte instituții, cum contribuie pedeapsa la stabilirea ordinii sociale și cum ajută la formarea și menținerea puterii statului, dar și care sunt efectele sociale negative/nedorite ale pedepsei și care sunt costurile ei sociale extinse. Printre cei mai influenți sociologi, care au manifestat interes pentru studierea pedepsei se numără Emile Durkheim, Michel Foucault, Norbert Elias, dar și teoreticienii de orientare neo-marxistă G. Rusche și O. Kirchheimer, ale căror contribuții teoretice au fost expuse pe larg în lucrarea prezentă (Scott & Flynn, 2014; Burkhardt & Connor, 2015; Breathnach, 2002; Garland, 1991; Rusche & Kirchheimer, 2017; Vaughan, 2000; Foucault, 1995; Elias, 2002).

În totală opoziție cu abordarea multifacetată a abordării sociologice, perspectiva penologică analizează pedeapsa prin prisma rolului ei instrumental, în cei mai simpli termeni posibili, aceasta fiind un mijloc de control și management a infraționalității. Spre deosebire de celelalte perspective (filozofică și sociologică), ale căror input-uri sunt de interes în special comunităților de specialiști, abordarea penologică este comună publicului larg, criminologilor, dar și practicienilor din sfera gestionării infraționalității. Cu alte cuvinte, penologia își asumă studiul pedepselor, a rolului și scopului acestora, dar și managementul lor efectiv, prin studierea normelor de executare și eficiența lor asupra infraționalității (Sharma, 1998). Codul Penal actual omite să definească pedeapsa, însă conform Codului Penal din 1969, „pedeapsa este o măsură de constrângere și un mijloc de reeducare a condamnatului. Scopul pedepsei este prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni” (art. 52, VCP). Pentru analiza modului în care pedeapsa este înțeleasă din perspectivă penologică, lucrarea face o incursiune în prezentarea trăsăturilor ei caracteristice, dar și scopului și funcțiilor pe care aceasta și le asumă (Mitrache și Mitrache, 2007; Basarab, 1995; Sima, 2015).

În continuare, capitolului 5, intitulat Probațiunea – sistem actual de sancționare a persoanelor care au săvârșit infracțiuni, expune informații legate de nașterea și evoluția practicii de probațiune (Gelsthorpe & Morgan, 2007; Crow, 2001; Chui & Nelis, 2003), analiza noțiunii de reabilitare și implicațiile ei (Garland, 1985, *apud* Robinson & Crow, 2009; McNeill, 2013; Raynor and Robinson, 2009; McNeill, 2012; Duff, 2001, 2005). Ultimul subcapitol este dedicat prezentării sistemului de probațiune românesc, prin analiza etapelor succesive în dezvoltarea lui, a rolului pe care acesta și-l asumă și a formelor de pedeapsă cu care operează (Codul Penal; Legea nr. 252/2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune și prin Legea nr. 253/2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal). Subcapitolul prezintă date statistice cu privire la evoluția numărului de cazuri cu care sistemul de probațiune a operat de la începuturile ei până în prezent, comparativ cu sistemul de penitenciare. Ceea ce datele indică (Grafic 1 și 3) este creșterea procentelor din populație gestionate prin sistemul de probațiune, ca metodă alternativă de sancționare a persoanelor care au comis fapte penale, ceea ce oferă un plus de relevanță temei abordate în lucrarea de față.

Grafic 1. Evoluția numărului de cazuri din sistemul de probațiune din România

Grafic 3. Evoluția numărului de cazuri din sistemul de penitenciare din România

Ultimul capitol al părții teoretice face o trecere de la teoriile desistării infracționale înspre analiza rolului și a modului în care sistemul de probațiune își gestionează proprii beneficiari. În primul rând prezintă modelele actuale de reabilitare a persoanelor care au săvârșit fapte penale, Modelul Risc-Nevoi-Responsabilitate, cunoscut cu acronimul RNR (Bonta & Andrews, 2007) și Modelul Vieții Bune (T. Ward & C. Stewart, 2003). Modelul RNR de evaluare și reabilitare a infractorilor se bazează pe cinci principii generale (al riscului, al nevoilor, al responsivității, al înțelepciunii profesionale și al integrității intervenției), dintre care primele trei reprezintă nucleul principal (Bonta, 1997). În mod sintetic, modelul arată că intervenția trebuie să pornească de la o estimare acurată a nivelului de risc pe care îl prezintă persoana, în baza nevoilor criminogene identificate la nivelul său, altfel încât intensitatea intervenției să se coreleze cu nivelul de risc. Principiul responsivității se referă la cum ar trebui oferită intervenție, plasând tehnicile perspectivei cognitiv-comportamentale ca fiind cele mai eficiente în activitatea de consiliere și resocializare a infractorilor. Modelul Vieții Bune (MVB) promovează o abordare pozitivă a infractorilor, bazată pe identificarea și amplificarea punctelor tari ale individului, pentru ca acestea să constituie resurse în dezvoltare și optimizare adaptatională (Ward & Brown, 2004, p. 245). Ceea ce acest model susține este că focusarea rigidă pe aspecte negative ale individului, conduce la o atitudine defensivă și ostilă a beneficiarilor care se va resimți în principal motivația

scăzută de schimbare și de implicare activă în programe. Ulterior, prezentării principalelor modele de reabilitare a infractorilor, capitolul continuă prin prezentarea managementului de caz în probațiune (Holt, 2000) și discută despre principalele dimensiuni abordate în practica reabilitativă, dezvoltarea capitalului uman și social al persoanei (Poledna, 2002; Farrall, 2002, 2004a; Andrews & Bonta, 1998; Lipsey & Wilson, 2001; MacKenzie, 2006 etc.).

Capitolul 7 cuprinde partea de cercetare a tezei, conținând informații legate de obiectivele cercetării, operaționalizarea conceptului de desistare, designul cercetării, eșantionarea participanților la studiu și colectarea datelor, analiza și prelucrarea datelor și rezultatele studiului.

Obiectivul general al cercetării de față l-a constituit elucidarea factorilor responsabili în desistarea din comportamentul infracțional, pentru populația reprezentată de beneficiarii Serviciului de probațiune Cluj. Totodată, un obiectiv adițional a fost reprezentat de identificarea aportului pe care procesul de supraveghere exercitat de Serviciul de Probațiune îl are în promovarea și susținerea desistării din comportamentul infracțional. Dat fiind că eșecul desistării constă în recidivă, un obiectiv suplimentar, corelativ determinării mecanismelor desistării, a fost identificarea factorilor care au cea mai mare probabilitate să conducă înspre recidivă. De asemenea, un interes deosebit a fost reprezentat de identificarea trăsăturilor și caracteristicilor specifice persoanelor care perseverează în cariera infracțională, respectiv ale celor care se desistă.

Deoarece studiul de față a fost unul în principal de natură explorativă, la nivelul populației românești neexistând studii/date concrete cu privire la factorii implicați în desistarea infracțională vs perseverența infracțională la persoanele care au săvârșit infracțiuni patrimoniale, cercetarea nu a pornit de la formularea unor ipoteze, ci a constat în explorarea tuturor variabilelor avute la dispoziție. Studiul prezent a pornit de la stabilirea următoarelor obiective și interogații de cercetare:

- identificarea elementelor și elucidarea factorilor responsabili de desistarea din comportamentul infracțional, pentru populația reprezentată de beneficiarii Serviciului de probațiune Cluj

- identificarea aportului pe care procesul de supraveghere, exercitat de serviciul de probațiune, îl are în promovarea și susținerea desistării din comportamentul infracțional

➤ identificarea factorilor care au cea mai mare probabilitate să conducă înspre recidivă și identificarea trăsăturilor și caracteristicilor specifice persoanelor care perseverează în cariera infracțională, respectiv ale celor care se desistă

➤ care sunt diferențele (resurse interne, externe) existente între persoanele care perseverează infracțional și cele care renunță la conduita ilicită?

➤ care sunt punctele/aspectele/caracteristicile pe care le împărtășesc în comun aceste persoane?

➤ care sunt factorii/elementele care pot face diferența între o evoluție aliniată legii și una marcată de abateri de la lege?

Pentru atingerea obiectivelor propuse, studiul de referință al lucrării a fost *The Liverpool Desistance Study* (LSD), realizat de Shadd Maruna (2001). Scopul principal al *cercetării menționate* a fost acela de a identifica tiparele sociocognitive implicate în desistare, în ideea de a contura portretul tipic al persistenților, respectiv al desistaților. În acest scop, cercetarea de referință s-a bazat pe „o comparare sistematică între narativele despre sine (*self-narratives*) referitoare la desistare ale foștilor infractori cu cele ale unui eșantion corespunzător alcătuit din infractori activi” (Maruna, 2001). Principala limitare a studiului rezidă în faptul că cercetarea este ancorată exclusiv în paradigma fenomenologică, explorând subiectivitatea indivizilor, prin intermediul narativelor identitare elaborate de aceștia, iar dimensiunea obiectivă a desistării a fost ignorată. Tocmai acest deficit s-a urmărit a fi depășit prin cercetarea de față. Construit pe baza modelului furnizat de LDS, studiul a adăugat o dimensiune obiectivă, care să suplimenteze investigația de factură fenomenologică. În acest sens, studiul a avut un design de cercetare care să permită realizarea unei comparații între indivizii clasați în grupul „desistare” (GD) și indivizii repartizați în grupul „perseverență” infracțională (GP). Astfel, cercetarea a fost organizată în două părți: 1. Cercetarea cantitativă, care a folosit analiza documentelor ca metodă de cercetare, și 2. Cercetarea calitativă, care a făcut uz de interviul de tip „povestea vieții” ca metodă de cercetare pentru identificarea aspectelor de interes.

Primul criteriu de eligibilitate în selecția participanților la studiu a fost proveniența persoanelor, toate fiind foste beneficiare ale Serviciului de probațiune Cluj, urmare a faptului că asupra lor s-a aplicat o sancțiune neprivativă de libertate. Cercetarea a fost gândită ca structură comparativă între două categorii de persoane, cele care au finalizat cu succes perioada de supraveghere, introduse convențional în „grupul persoanelor desistate” (GD) și persoane care au

continuat în activitatea infracțională, în timpul perioadei de supraveghere, introduse în „grupul persoanelor persistente infracțional” (GP). Un alt criteriu de eligibilitate, pentru crearea unor eșantionare cu un grad cât mai ridicat de omogenitate, a fost tipul infracțiunii pentru care au fost condamnate, fiind selectate doar acele persoane care au săvârșit fapte contra patrimoniului. Vârsta comiterii infracțiunii a fost de asemenea un criteriu de eligibilitate, limitele de vârstă ale eșantionului selectat fiind astfel între 18 și 32 ani, fiind excluse persoanele care au comis fapte înainte de vârsta majoratului și cele de peste 32 ani, deoarece aceste categorii de persoane prezintă particularități diferite.

Pentru atingerea obiectivelor propuse, pentru realizarea cercetării cantitative a lucrării, în perioada 2011-2017, au fost analizate dosare de supraveghere din arhiva Serviciului de probațiune Cluj, ajungându-se la un eșantion final de 172 persoane care au fost incluse în cercetarea de față, ca urmare a faptului că au îndeplinit criteriile de eligibilitate. Astfel cele 172 persoane au fost clasificate în două categorii distincte, și anume 92 persoane au făcut parte din grupul persoanelor care nu au intrat iar în atenția organelor judiciare în decursul perioadei de supraveghere, fiind așadar incluse în categoria definită GD (grupul desistaților), și 80 persoane care au săvârșit alte infracțiuni în timpul perioadei de supraveghere, ieșind astfel din evidența serviciului de probațiune și executându-și pedepsele în regim privativ de libertate, care au devenit reprezentante ale categoriei GP (grupul perseverenților infracțional). Ulterior analizei dosarelor cu ajutorul grilei elaborate, fiecare aspect de interes a fost transformat într-o variabilă, ajungându-se la un număr total de 29 variabile. Acestea au fost prelucrate cu ajutorul programului Statistical Package for Social Sciences, în vederea identificării acelor variabile care reprezintă cel mai acurat populația celor două categorii de persoane care au fost supuse analizei.

În ceea ce privește studiul calitativ, persoanele care au fost incluse au trebuit să bifeze cumulativ atât condiții de ordin obiectiv, cât și unele de ordin subiectiv. Specific, au fost incluse doar acele persoane care fie s-au autodefinit ca „infractori”, „hoți” etc. (ei compunând grupul persoanelor care au perseverat infracțional), fie acelea care s-au definit ca „schimbat”, „cumințit” etc. (introduși în categoria persoanelor care s-au desistat infracțional). Al doilea criteriu de selecție, cel obiectiv, a constat în aceea că persoanele au trebuit fie să nu au mai avut contacte cu autoritățile judiciare pentru o perioadă de minim 3 ani, fie să fi săvârșit mai multe fapte penale până la momentul privării lor de libertate (aspecte confirmate din documente oficiale). Motivul pentru care s-a optat pentru durata de 3 ani nu a fost totalmente arbitrar, ci după cum s-a observat

în rezultatele acestui studiu, dar și din statisticile cu privire la ratele de recidivă în sistemul de probațiune românesc, recidiva apare în majoritatea cazurilor în primii doi ani de probațiune.

Parte a acestui studiu au fost interviewate peste 30 persoane, însă doar 16 dintre acestea au îndeplinit condițiile de eligibilitate. Așadar, 9 participanți au fost identificați ca perseverenți infrațional până la momentul privării de libertate, iar 7 dintre ei au abandonat conduita ilicită în urmă cu mai mulți ani (aspecte declarate de aceștia, plus confirmate din surse oficiale de informații). Interviuurile s-au centrat pe povestea vieții și au avut loc fie la sediul Serviciului de probațiune Cluj, fie în cadrul Penitenciarului de Maximă Siguranță Gherla.

Rezultatele cercetării cantitative au arătat că printre factorii cel mai adesea asociați cu comportamentele de perseverență și desistare infrațională, în ordinea relevanței lor, sunt: influențabilitatea, atitudinea față de lege și raționamentul moral. Tradus din punct de vedere al desistării infraționale, se poate spune că persoanele care au abandonat relațiile cu anturajul infrațional și și-au cultivat capacitatea de rezistență la ofertele infraționale venite din exterior, persoanele care au prezentat o atitudine favorabilă legii (adică apreciază legile ca fiind necesare, înțeleg rațiune existenței lor și vor să se conformeze lor) și persoanele care acceptau convențiile și normele sociale (raportându-se la acestea înainte de a adoptarea unor comportamente) și persoanele care s-au aflat la un nivel post-convențional al dezvoltării morale (dețineau un set propriu de valori și principii etice la care se raportau înainte de adoptarea anumitor comportamente, care fac referire la drepturile omului, dreptul la proprietatea privată, libertate, justiție, corectitudine) au caracterizat cel mai adecvat grupul persoanelor care au avut o conduita aliniată legii.

Următoarele variabile s-au dovedit a se asocia semnificativ cu comportamentele investigate: comportamentul antisocial înainte de 14 ani, motivația de schimbare și atitudinea față de supraveghere. Aceasta semnifică că persoanele care se desistă au manifestat o frecvență mai redusă a comportamentelor antisociale înainte de vârsta de 14 ani și au prezentat o atitudine favorabilă procesului de supraveghere. Alți factori de relevanță sunt: atitudinea față de muncă, istoricul lucrativ și comportamentul dependent sunt următorii factori semnificativi în rezultatele studiului de față.

Factorii care nu s-au asociat comportamentului de desistare vs cel de perseverență infrațională sunt: educația, dezvoltarea cognitivă, mediul de proveniență, antecedentele penale în familie, consilierea individuală și programele de consiliere. După cum rezultă, nivelul

educațional nu se asociază cu recidiva, persoanele au continuat să adopte comportamente ilicite sau au stopat manifestarea lor indiferent de pregătirea lor educațională. Mediul de proveniență este un alt factor socio-demografic care nu se asociază comportamentului investigat, persoanele au reiterat sau nu conduita ilicită indiferent de nivelul lor socio-economic.

Ultimii doi factori investigați fac referire la latura de asistență și consiliere în probațiune: consilierea individuală și programele de consiliere, identificându-se faptul că niciunul dintre aceștia nu se asociază comportamentului de abandonare a comportamentului infracțional. Datele indică faptul că atât persoanele care au perseverat în conduita ilicită, cât și cele care au perseverat infracțional au beneficiat într-o măsură similară de consiliere individuală, astfel că această variabilă nu explică comportamentul ulterior. Aceeași situație se regăsește și în cazul programelor de consiliere, persoanele au recidivat sau au stopat conduita ilicită indiferent dacă au fost incluse sau nu în programe de consiliere.

În continuarea demersului nostru, s-a procedat la efectuarea mai multor regresii multiple, pentru a identifica variabilele care sunt cei mai buni predictorii pentru perseverență vs desistare infracțională. Cei mai acurați predictorii ai recidivei sunt nivelul influențabilității și atitudinea față de lege și supraveghere. Investigarea variabilele de tip socio-demografice, a arătat că istoricul lucrativ și atașamentul față de familie sunt factori care se asociază comportamentului de renunțare la conduita ilicită. În ceea ce privesc variabilele de ordin comportamental, în ecuație au fost incluse: comportamentul antisocial înainte de 14 ani, antecedentele penale și arestul anterior. Rezultatele arată că toate variabilele sunt predictorii relevanți, dar cel mai mare nivel de semnificație fiind deținuți de comportamentul antisocial sub 14 ani și antecedentele penale.

A patra analiză de regresie efectuată a constatat în analiza predictorilor cei mai relevanți în prezicerea tipului de infracțiune de recidivă. Se constată că persoanele care recidivează cu infracțiuni la regimul rutier se caracterizează cel mai puțin de variabilele investigate. Doar antecedentele penale și atitudinea față de lege le punctează, ca de altfel toate celelalte tipuri de infracțiuni de recidivă. Pe de altă parte, în contrară opoziție cu persoanele care comit infracțiuni rutiere se află persoanele care săvârșesc fapte cu violență, acestea fiind caracterizate de niveluri înalte de prezență a aproape tuturor variabilelor măsurate: influențabilitate, raționament moral dezvoltat până la stadiul pre-convențional, motivație scăzută de schimbare, atitudine de neacceptare a legii, deficiențe de anger management, risc de recidivă mare, comportament dependent, antecedente penale și manifestări antisociale dinainte de 14 ani. Persoanele care

recidivează cu infracțiuni legate de traficul și consumul de substanțe au o tendință mai crescută să prezinte comportamente dependente, o aceeași motivație scăzută de schimbare, o atitudine de dezinteres față de lege și antecedente penale. Cu ce se diferențiază categoria persoanelor care recidivează tot cu infracțiuni patrimoniale este mediul socio-economic și de proveniență precar.

Datele obținute în urma procedurii la realizarea interviurilor de tip „povestea vieții” cu persoanele care s-au aflat în evidențele Serviciului de Probațiune Cluj, se coroborează cu rezultatele obținute în urma cercetării cantitative. Totodată, acestea au reușit să aducă un plus de înțelegere asupra fenomenului investigat, prin accesul direct la cele mai profunde reflecții ale persoanelor incluse în studiu.

În această parte a lucrării, cercetarea problematicii desistării a avut loc din interior, prin ascultarea poveștilor de viață a persoanelor care au suferit condamnări penale, fiind interesați de observarea modului în care persoanele își interpretează trecutul, (acțiunile și deciziile) și își conturează proiecte de viitor. Formatul interviului a permis surprinderea modului de gândire al persoanelor intervievate (convingerile despre sine, viață, lege, ceilalți etc.), identificarea motivațiilor lor generale și de tip infracțional sau de desistare, eforturile și demersurile întreprinse în vederea abandonării tiparelor ilicite, dar și alte aspecte legate de mediul în care au crescut și s-au dezvoltat și gradul în care acești factori externi le-au influențat traseul.

Mediul în care au crescut și s-au dezvoltat majoritatea persoanelor intervievate (atât în categoria celor care au renunțat la comportamentele infracționale, cât și cei care au perseverat din punct de vedere infracțional) pare să fi fost caracterizat în cea mai mare parte de carențe material-financiare, emoționale și educaționale, ceea ce ei afirmă că a avut un impact major asupra vieții lor ulterioare.

După cum a rezultat din poveștile persoanelor intervievate, cadrul familial din care ele provin a fost caracterizat de violență domestică, abuz de alcool din partea părinților, dar și de abuzuri fizice și emoționale asupra copiilor sau de lipsa atenției și interes. Efectele absenței unui mediu familial stabil și/sau marcat de abuzuri a reprezentat factorul primordial al deciziei persoanelor de a pleca sau lipsi de acasă încă de la o vârstă timpurie.

Chiar dacă în cele mai multe cazuri persoanele incluse în studiu au prezentat comportamente deviate de la vârste fragede, toate arată că activitatea lor infracțională s-a intensificat odată cu vârsta adolescenței (16-17 ani) și cu anturarea lor în grupuri formate din tineri cu preocupări antisociale sau ilicite chiar. În complicitatea anturajului, persoanele au

achiziționat noi tehnici și strategii infracționale sau și le-au definitivat pe cele deja existente. O constantă în discursurile persoanelor intervievate a fost asumarea unui istoric infracțional mult mai amplu și stufos decât cel pentru care au intrat în atenția autorităților judiciare. Mai toți participanții la studiu au declarat că faptele pentru care au suferit condamnări reprezintă doar o mică parte din cariera lor infracțională.

Ca tendință generală în discursurile persoanelor perseverente infracțional s-au regăsit atitudinea de blamare a celorlalți pentru cariera lor infracțională, portretizarea pozitivă prin uzarea etichetei de infractor, atitudinea fatalistă cu privire la destinul lor și lipsa dorinței de renunțare la activitatea ilicită. Acestor aspecte principale le sunt adiacente alți factori caracteristici în mare parte a acestei categorii de persoane, precum atitudinea de apreciere a mediului privativ de libertate și importanța obținerii unui statut în acest mediu.

Ceea ce a diferențiat semnificativ între persoanele perseverente infracțional față de cele care au renunțat la cariera infracțională a fost atitudinea de justificare a propriului comportament infracțional și de minimalizare a gravității acesteia. Pentru justificarea conduitei ilicite persoanele intervievate au optat pentru motivații de natură diferite: nevoia de bani, că aceasta este „meseria” lor, că anturajul i-a influențat. De asemenea, prezentau o tendință de minimalizare a gravității propriului comportament infracțional în comparație cu toate celelalte tipuri de infracțiuni existente.

O altă diferență identificată între cele două grupe de persoane este faptul că persoanele perseverente infracțional nu doar că acceptă etichetarea, ci o auto-utilizează în a se defini ca infractor și auto-asuma statul de infractor, pe care îl exclamă cu repetitivitate pe parcursul discursului lor. Pe lângă atitudinea admirativă față de modul în care și-au practicat meseria de infractor, aproape toate persoanele arată că tendință fatalistă asupra propriului destin, apreciind că „așa a fost să fie” pentru ei și nu regretă comportamentul infracțional.

Pe de altă parte, persoanele desistate au reușit să integreze experiența lor infracțională într-o asemenea manieră încât să nu accepte aplicarea etichetei de infractor asupra lor. Ei nu au încercat să își construiască un alt sine, care de data aceasta să fie unul pozitiv, ci au căutat să își restabilească/readucă din trecut eul pozitiv, pentru a renunța la infracțiuni. Ei au relatat că persoana care s-a implicat în fapte infracționale nu a fost ea, pentru că ea este persoana de acum, care nu are nicio legătură cu lumea infracțională.

O diferență interesantă a fost surprinsă între cele două categorii de persoane investigate în acest studiu (perseverenți vs desistați infracțional) la răspunsul privind întrebarea care a fost momentul de cotitură al vieții lor. S-a observat că persoanele perseverente infracțional au punctat, ca moment de cotitură al vieții lor, debutul comportamentului infracțional sau anumite decizii infracționale, iar persoanele care au renunțat să mai comită fapte infracționale, au precizat că momentul de cotitură al vieții lor a fost decizia de a renunța la infracțiuni și de a respecta legea.

Centrarea pe dimensiunea infracțională se relevă în cazul persoanelor perseverente infracțional și în momentul în care aceștia se gândesc și își imaginează propriul viitor. Persoanele perseverente infracțional și-au imaginat un viitor care se leagă într-o manieră mai mult sau mai puțin directă de infracționalitate. Pe de altă parte, din categoria desistaților infracțional, persoanele au făcut referire la aspecte legate de viața de familie, preocuparea pentru starea de sănătate proprie și a membrilor familiei și importanța liniștii interioare.

De cele mai multe ori în discursul persoanelor desistate infracțional vechiul comportament ilicit a fost conectat cu sentimente de asumare, rușine și regret. Aproape universal în poveștile persoanelor desistate s-a identificat aprecierea ajutorului extern de care au beneficiat în procesul schimbării. Aceste persoane au arătat că intrarea într-o relație de uniune consensuală sau căsătorie sau întâlnirea unei persoane care le-a oferit ajutor extern a contribuit major la schimbarea lor comportamentală. Cu toate că aceste persoane au apreciat ajutorul extern de care au beneficiat și, care, din punctul lor de vedere a contribuit major la situația lor actuală, plasând astfel catalizatorul schimbării în exterior, toate persoanele incluse în studiu (atât cele care au perseverat infracțional, cât și cele care s-au desistat) au arătat că desistare vine din interior („doar tu poți”, „doar de tine depinde”, „dacă tu nu vrei...poate să spună oricine, orice...”).

Aplicând Scala lui Steward privind identificarea celor mai importante teme cognitive ale persoanelor (Steward et. al.,1988), s-a concluzionat că desistații sunt persoane care vor să fie apropiați celorlalți și care își doresc mai pregnant să fie utili altora, pe când perseverenții sunt mai puțin interesați de a fi apropiat celorlalți și utili lor. Utilizarea Scalei McAdams privind agentivitatea (McAdams, 1992) a conchis că persoanele desistate tind să prezinte un grad mult mai înalt de eficiență personală decât persoanele care au perseverat în cariera infracțională. Totodată persoanele care se desistă simt că dețin și au dobândit certificări pentru abilitățile lor într-un număr mai mare decât cel al persoanelor care au continuat în cariera de infractor.

Rezultatele aplicării Scalei McAdams privind stilul de atribuire (McAdams, 1998) a arătat că persoanele desistate infracțional își asumă într-o măsură mai mare responsabilitatea pentru faptele făcute și manifestă mai mult regret. Totodată, desistații sunt mai puțin dispuși să discute despre activitatea infracțională decât persoanele perseverente infracțional. Pe de altă parte, perseverenții s-au prezentat a fi mai defensivi în auto-apărarea proprie, încercând cu o mai mare regularitate să își legitimeze propriile infracțiuni. De asemenea, ei au avut mai puține regrete pentru conduitele lor ilicite decât desistații infracțional.

Coroborând totalitatea datelor avute la dispoziție prin analiza rezultatelor studiilor derulate putem spune că studiile agentivității, care conceptualizează desistarea ca un fenomen determinat în mare parte de ideea de voință proprie, cu alte cuvinte, decizia desistării este influențată de factori precum motivațiile, valorile și credințele personale ale indivizilor, au întâietate în explicarea desistării. Toți intervievații studiului de față au arătat că desistarea depinde doar de propria persoană. O altă concluzie a cercetării a fost că variabilele consiliere individuală și programe de grup nu se corelează cu desistarea infracțională. Cu alte cuvinte, aceasta semnifică faptul că oprirea sau continuarea carierei infracționale nu depinde în mare parte de activitățile neintegrative ale probațiunii. Totuși nu putem exclude afirmațiile pozitive ale persoanelor intervievate cu privire la experiența probațiunii și schimbările efectuate cu această ocazie (oferind probațiunii o notă de element de sprijin extern pentru desistare). Interpretând aceste date din perspectiva practicianului se poate înțelege că demersul de reabilitare trebuie să pornească de la sprijinirea persoanei în a-și cultiva motivația pentru schimbare și ulterior acesta trebuie să aștepte solicitarea de sprijin activ din partea beneficiarului. Acesta se traduce prin aceea că ar fi dezirabil ca beneficiarilor să le fie acordate intervenții de asistență și consiliere doar ca urmare a solicitărilor lor. În contextul unei deschideri de învățare din partea beneficiarului, eficiența consilierii individuale și a programelor de consiliere este mult crescută. Ținând cont că persoanele care s-au desprins de cariera infracțională au prezentat o tendință generală de a evita să vorbească de experiențele lor ilicite, considerând infracționalitatea un capitol încheiat al vieții lor, iar în perspectivele și planurile sale de viitor conceptul și implicațiile noțiunii de infracționalitate lipsește cu desăvârșire și interesele lor sunt legate de auto-dezvoltare și de a-și certifica noi abilități, apreciem că Modelul Vieții Bune ar putea reprezenta o schemă mai eficientă de abordare a beneficiarilor, în sensul stimulării și susținerii procesului de desistare infracțională.